

УДК 78(07)

Олександр Лупанов

ОРГАНІЗАЦІЯ КОНТРОЛЬНО-ЗАЛІКОВИХ ЗАХОДІВ З МУЗИЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ ТА ПРОБЛЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК СТУДЕНТІВ

У статті розглядаються основні форми й методи контролю навчальної та виховної діяльності студентів педагогічного коледжу з музичного інструменту, проблеми вивчення програмового матеріалу, систематизації й узагальнення вимог щодо оцінювання їх знань, умінь і навичок на контрольно-залікових заходах. Аналізуючи психологічні підходи вирішення даного аспекту підготовки, автор досліджує принципи роботи й завдання педагогічних комісій, викладачів під час підготовки й проведення цих заходів, шляхи підвищення виконавської майстерності студентів.

Ключові слова: організація, контроль, навчання, виховання, музичний інструмент, програма, студент, викладач.

Проблеми проведення контрольно-залікових заходів з музичного інструменту, оцінювання знань, умінь і навичок студентів педагогічного коледжу в їх організаційному та психологічному аспектах – одні з найактуальніших у підготовці спеціалістів-музикантів. Особливо гостро постає питання підготовки майбутніх спеціалістів для загальноосвітніх шкіл та дитячих навчальних закладів, для студентів, які мають різний рівень початкової музичної освіти. Навчання гри студентів на музичному інструменті – цілий комплекс організаційних, науково-методичних та психолого-педагогічних заходів. Досвід роботи в цих напрямках показує, що існують проблеми якісного виконання програмового матеріалу, технічного розвитку студентів у володінні музичним інструментом, формування критеріїв оцінки щодо виступу студентів на академічних концертах, заліках, екзаменах. Інноваційних підходів потребує робота педагогічних комісій, викладачів під час проведення заходів контролю. Не завжди використовуються єдині вимоги й характеристики виконання студентом програмового матеріалу. Викладачі музичного інструменту, особливо молодосвідчені, мають недоліки у володінні методикою аналізування і об'єктивного оцінювання гри студентів. Усі ці проблеми вимагають вивчення, аналізу, корекції та удосконалення.

Мета і зміст оновленої системи музичної освіти в Україні обумовлює необхідність розробки нових підходів до аналізування й оцінки навчальної діяльності студентів і викладачів вищого навчального закладу, зокрема, педагогічного коледжу на контрольно-залікових заходах з музичного

інструменту. Аналіз і оцінка знань, умінь і навичок студентів – це важливий і невід’ємний структурний компонент навчального процесу, який є завершальним етапом у оволодінні певним змістовним комплексом програмового матеріалу і своєрідною ланкою в системі навчальної діяльності студента.

У різні роки важливі аспекти цієї проблеми розглядалися такими музикантами-педагогами, як Ю. Акимов, Л. Баренбойм, М. Давидов, Л. Ройзман, К. Ушинський, М. Фейгін, М. Фіцула тощо.

Так, порушуючи дану проблему, відомий педагог-виконавець Ю. Акимов звертає увагу на удосконалення рівня науково-методичної підготовки викладачів з музичного інструменту. На його думку, аналізуючи педагогічну діяльність викладачів на контрольно-залікових заходах, слід дотримуватися основних критеріїв оцінювання їх професіоналізму, творчого потенціалу й особистих якостей. Під час аналізування гри студентів викладачам необхідно керуватися ґрунтовними знаннями методики з навчальної дисципліни, приймати об’єктивні ініціативні рішення, виявити здатність активізувати й розвивати творчі можливості студентів, уміння моделювати мотиваційні ситуації, творчий стиль мислення, розвинену уяву, визначити напрями й перспективи професійного зростання студентів, здатність наповнювати навчально-виховний процес психолого-педагогічним змістом [1, с. 7].

Л. Баренбойм, М. Давидов, Л. Ройзман, М. Фейгін досліджують психолого-педагогічні якості аналізування й оцінювання гри студентів. З їх погляду мета і зміст нової системи навчання на музичному інструменті обумовлюють необхідність нового підходу до оцінки знань, умінь і навичок у володінні музичним інструментом. У зв’язку з цим постає низка складних запитань. Як слід підходити до оцінки виконавської діяльності студентів, якісний розвиток яких потребує значного часу? Як об’єктивно оцінити індивідуальні здібності студентів, враховуючи їх музичну підготовку до вступу в навчальний заклад? Як оцінити музичні досягнення студентів, враховуючи особливості музичної психології?

М. Фіцула визначає напрями аналізу навчально-пізнавальної діяльності студентів, звертає увагу на характеристики відтворення ними одержаної інформації, якість знань, ступінь сформованості предметних умінь і навичок, рівень оволодіння розумовими операціями, здатність аналізувати практичні дії, порівнювати, узагальнювати навчальний матеріал, робити висновки [7, с. 192].

Враховуючи важливість контрольно-залікових заходів та наявність ґрунтовних досліджень змісту і функцій оцінювання навчальних досягнень студентів із музичного інструменту, метою статті є розгляд проблем організації, систематизації та покращення форм і методів проведення заходів з контролю за виконанням навчального плану й програм, оцінювання знань, умінь і навичок студентів з музичного інструменту, які

є недостатньо розробленими й потребують вирішення й подальшого удосконалення.

Навчальний план і навчальні програми з основного музичного інструменту (баяну, акордеону) для підготовки спеціалістів у педагогічних коледжах із спеціальності «Музичне мистецтво» включають контрольні заходи: академічні концерти, контрольні заняття, заліки, курсові та державний екзамен.

Контрольно-залікові заходи – важливий елемент навчально-виховної діяльності студентів і викладачів, підготовки висококваліфікованих спеціалістів до практичної роботи в загальноосвітній школі й дошкільних установах. Від того, яке значення їм приділяється в навчальному закладі, їх система, якість і організація проведення, залежить рівень навчання студентів на музичному інструменті.

Система контрольних заходів повинна урахувати особливості психології студентів різного віку й різних курсів та рівень їх підготовки до заходів спеціального, практичного спрямування, зокрема, педагогічної практики, участі їх у культурно-освітній роботі. Але це не означає, що треба послабити контрольні функції педагога за станом навчального процесу і спростувати контрольні заходи студентів. Це призводить до послаблення навчально-виховної роботи в класі, зниженню уваги й вимогливості педагога до студентів та критеріїв оцінки успішності.

Проблеми організації й систематизації контрольних заходів розглядаються з позицій:

- виховного значення контрольних заходів;
- систематизації вимог до навчального процесу й пошук критеріїв оцінювання досягнень студентів;
- удосконалення форм і методів організації педагогічного впливу на студентів;
- пошук найкращої системи контрольних заходів, яка б відповідала завданням музичної педагогіки й методики навчання гри на музичному інструменті на сучасному етапі їх розвитку.

Основною формою проведення контрольних заходів з музичного інструменту й контролю за виконанням студентами навчальної програми є академічний концерт. *Академічний концерт – це засіб професійного виховання, розвитку артистизму, публічної творчості студентів.*

У педагогічному коледжі основними розділами програми з основного музичного інструменту (баяну, акордеону) є:

- *технічний матеріал* – гами, вправи, етюди;
- *художні твори* технічного або кантиленного характеру;
- *поліфонічні твори* або твори з елементами поліфонії;

- *дитячі пісні* з репертуару дошкільного навчального закладу або загальноосвітньої школи;
- *твори для слухання* з репертуару дошкільного навчального закладу або загальноосвітньої школи.

Цей програмовий матеріал є основою репертуару студентів на контрольньо-залікових заходах.

Основним завданням викладача музичного інструменту є формування ерудованого, високопрофесійно підготовленого музиканта-педагога-вихователя з добре розвиненим художньо-естетичним мисленням. Педагог повинен виховувати в студентів інтерес до вивчення творів усіх музичних форм і епох.

Багато відомих педагогів-музикантів вважають, що якщо зацікавити студента, то можна виховати в нього інтерес до всіх форм роботи за інструментом. К. Д. Ушинський писав: *«Привчайте дитину робити не тільки те, що її цікавить, а й те, що не цікавить, – робити не заради задоволення, а заради виконання своїх зобов'язань. Ви готуєте дитину до життя, а в житті не всі зобов'язання цікаві»* [5, с. 87].

Як методично правильно організувати контрольньо-залікові заходи й роботу комісії викладачів для обговорення і оцінки гри студентів?

Основною організаційною формою проведення контрольньо-залікового заходу є академічний концерт одного курсу навчання класів різних викладачів. Іноді допускається проведення академічних концертів за класами викладачів зі студентами різних курсів навчання.

Кожна форма організації академічного концерту має свої переваги й недоліки. Академічний концерт з показом цілих класів викладачів дає яскраву, цілісну картину їх роботи й успішності студентів. Він показує педагогічному колективу навчальну і виховну роботу викладача в повному обсязі, характеризує сильні й слабкі сторони методики вивчення навчального матеріалу, специфіку підбору й інтерпретації музичних творів, індивідуального підходу до студентів.

Навчальна частина на основі контрольньо-залікових заходів визначає рівень професійної підготовки викладача, його науково-методичний розвиток, позитивний досвід роботи й можливості його вивчення та використання в роботі інших викладачів навчального закладу. Академічні концерти студентів одного курсу навчання дають змогу зіставляти методи й систему роботи викладачів і підготовку їх студентів. Але ця форма організації має й негативні сторони. Одна з них – студенти мають змогу слухати гру тільки своїх однокурсників. Тому вони не можуть порівнювати свої знання й уміння зі знаннями й уміннями студентів молодших і старших курсів.

Академічні концерти студентів різних викладачів і курсів навчання рекомендується проводити з урахуванням рівня підготовки програми

виступу. Переваги цієї форми організації в тому, що викладач готує студентів до різних строків вивчення програми й показу її на академічному концерті.

Досвід підготовки студента до контрольно-залікового заходу й опрацювання ним всього програмового матеріалу набувається у викладача поступово. Важливо знайти таку систему контролю за виконанням навчальної програми, яка б не тільки стимулювала роботу викладача, а й зобов'язувала його до цього. Тому рекомендується, крім контрольно-залікових заходів, передбачених навчальним планом і програмою, проводити додаткові прослуховування гри студентів із розділів програми, які не виносяться на академічні концерти. Додаткові прослуховування повинні проводитися у формі контрольного заняття, один-два рази за півріччя.

Контрольно-заліковий захід неможливий без педагогічної комісії. До складу комісії входять викладачі музичного інструменту на чолі з головою предметної циклової комісії.

Організаційні принципи роботи педагогічної комісії на контрольно-заліковому заході мають суттєве значення. В обговоренні виступу студентів беруть участь усі викладачі комісії. В оцінці гри важливо визначити критерії і характеристики виконання. Головне – це музичність виконання, яка базується на характерних ігрових прийомах і засобах, притаманних музичному інструменту (баяну, акордеону). Характеристика музичності виконання та інструментального професіоналізму є *основою оцінки*. Досягти музичності виконання без володіння музичним інструментом на тому технічному рівні, якого потребує твір, неможливо. Який би обдарований музично не був студент, оцінку він одержить за виконання твору, а не за музичні здібності.

Від того, як ведеться обговорення, який рівень вимог існує на контрольно-залікових заходах, яка принциповість і послідовність зауважень і рекомендацій, залежить якість і результативність роботи викладачів. Тому дуже важлива єдність поглядів на критерії оцінок і методи обговорення академічного концерту. Необхідно постійно формувати цю єдність у всього педагогічного колективу. Саме єдність поглядів на критерії оцінок і методи обговорення визначають обличчя колективу викладачів. А. Рубінштейн, працюючи директором консерваторії, приділяв значну увагу вихованню в педагогічному колективі єдиних принципів у взаєминах студентів і викладачів. *«Рубінштейн устигав всюди і при своїй доброзичливості не милував у своїй критиці ні студентів, ні педагогів. Педагогів Рубінштейн прагнув підвести до одностайності думок і принципів, які треба класти в основу оцінок»* [2, с. 34].

Членам комісії важливо дотримуватися принципів етики спілкування. Іноді студент губиться на сцені, під час виконання програми. Це призводить до пауз, після яких студент не може психологічно відновити

виконавську форму. Викладач студента також хвилюється. Від його реакції залежить міра відновлення виконавської форми студента. Багаторічний досвід викладачів показує, що не слід поспішати із зовнішньою реакцією на помилки студента. Необхідно бути при цьому спокійним і чекати, поки студент сам не знайде вихід зі скрутного становища. Поведінка викладача має при цьому велике виховне значення для студента. Даючи поради викладачам-практикам, Л. Ройзман писав: *«На естраді студент повинен відчувати відповідальність за свої дії і знати, що педагог на допомогу до нього не прийде. Таким чином у нього виховується воля і самостійність»* [4, с. 39].

До етики поведінки викладачів були небайдужі і великі музиканти-педагоги. Л. Баренбойм пише: *«Рубінштейн негативно відносився до трьох категорій педагогів, які під час обговорення гри студентів були або байдужі, або надмірно говіркі, або чіплялися до незначних недоліків, які не мали суттєвого впливу на оцінку»* [2, с. 22].

Іноді викладач, особливо молодий, уважно слухає гру своїх студентів, але під час гри інших не може перебувати у творчому робочому стані. Згадується вислів професора Київської консерваторії ім. П. Чайковського М. Давидова: *«Зосереджена увага, тобто здатність направляти і тривалий час концентрувати психологічну діяльність – важлива складова творчої роботи. Не можна бути уважним взагалі. Для того, щоб зосередити увагу, повинен бути об'єкт уваги»* [3, с. 7].

Об'єкт уваги визначається конкретним завданням, яке повинен поставити перед собою викладач, який слухає гру студентів. Завдання зосередженості при цьому у виконавця-студента і слухача-педагога різні. У педагога, який слухає гру студента, об'єктом уваги й зосередження є комплекс навичок, який той показує, виконуючи твори. Таким чином, для нормальної роботи викладача в комісії треба, щоб він працював зосереджено, і постійно був уважним.

По-перше, для активізації уваги викладачам необхідне розуміння того, що кожному члену комісії треба висловити свою думку з приводу гри студента. Це правило повинно бути обов'язковим під час роботи педагогічної комісії.

По-друге, темп обговорення повинен бути таким, який дозволяв би викладачу висловити свою думку, як тільки йому буде запропоновано слово.

По-третє, виступ викладача з аналізом гри студента повинен бути лаконічним. Перед тим, як виставити оцінку, треба її всебічно й детально обговорити, дати професійний висновок гри студента. Для того, щоб обговорення проходило активно і не треба було переконувати викладачів в об'єктивності оцінки, рекомендується використовувати в роботі комісії організаційний метод А. Рубінштейна, який був головою різноманітних контрольних-залікових і екзаменаційних комісій. Він зобов'язував членів

комісії у ході прослуховування гри студентів робити лаконічні записи: зауваження, характеристики виконання, рекомендації і конкретні думки щодо оцінки гри.

Викладач повинен добре володіти професійною музичною мовою. Давати аналіз гри чітко, грамотно й повноцінно при здоровій, діловій, професійній обстановці на комісії. Обговорення повинне формувати й розвивати творче та аналітичне мислення викладачів. Деякі викладачі можуть аналізувати й оцінювати тільки обмежений репертуар. Про таких дуже добре сказав Ю. Акимов: *«Для тих педагогів, які з року в рік вивчають із своїми студентами пісні і п'єси одного репертуару, дають їм безперечні методичні поради, педагогічна робота є обтяжливим ярмом. З часом вони перетворюються у самовпевнених догматиків, які все знають і все можуть. З приводу і без нього ці педагоги постійно вчать уму-розуму своїх колег і не можуть відступитися від своєї хибної позиції»* [1, с. 7].

В одному педагогічному колективі працюють і навчають грі на музичному інструменті викладачі різного рівня підготовки. Від того, як викладачі обговорюють виступ студентів, залежить подальше професійне зростання викладачів, особливо молодих. Тому, корисно під час обговорення, надати перше слово молодим викладачам. Досвідчені викладачі виступають пізніше і доповнюють їх аналіз.

Все це сприяє розвитку аналітичного мислення викладачів, спонукає їх до розвитку професійних знань і мови. Цей метод обговорення дозволяє виявити прогалини в методичних знаннях викладачів і визначити напрями їх удосконалення.

Під час обговорення гри студента перше слово з аналізуванням надається його викладачу, який дає характеристику виступу, навчальної роботи студента в класі і пропонує свою оцінку. Видатні педагогі-музиканти вважали, що цей підхід з методичної точки зору неправильний. Він впливає на думку інших викладачів, створює відповідний настрій, стереотип обговоренню і відповідним чином діє на об'єктивність оцінки. Обговорення може відбуватися за планом і критеріями оцінки, які запропонував навчаючий викладач, який не може бути стороннім, даючи характеристику своєму студенту. *«Було б прикро, якщо б педагог був байдужим до свого студента»*, – говорив професор С. Фейгін, відповідаючи педагогам музикантам [6, с. 88]. Сторонній викладач – байдужий викладач.

Педагог завжди обґрунтовує оцінку, яку він висловлює. За звичаєм, при обговоренні викладач посилається на те, що він краще знає свого студента. Для чого тоді колегіальність обговорення? Обговорення може здійснюватися за принципом пошуку рішення – піти шляхом, запропонованим викладачем, чи ні. Важливим аспектом в обговоренні виступу студента є урахування оцінок на поточних заняттях студента. Але принцип об'єктивності від цього тільки страждає.

Сучасна музична педагогіка рекомендує надавати слово викладачеві, який навчає, при обговоренні гри студента, тільки після того, коли буде дано аналіз гри іншими викладачами комісії. Такий порядок доцільний і виходить з принципу обговорення не тільки навчальної роботи студента, а й викладача.

Отже, принципи, за якими організовано контрольні-залікові заходи з музичного інструменту в педагогічному коледжі зі спеціальності «Музичне мистецтво», оцінювання знань, умінь і навичок студентів, роботи викладачів, завжди були характерними для вітчизняної системи музичної педагогіки. Вони підвищують науково-методичний і фаховий рівень, відповідальність викладачів і зобов'язують їх враховувати у своїй роботі думки і характеристики колег. Активніше вирішуються загальні для всіх викладачів проблеми удосконалення технічного розвитку студентів, особливо з різною музичною підготовкою, виконавських штрихів, динаміки, агогіки, фразування, темпів; виконання дитячого і шкільного репертуару; підготовки до педагогічної практики й державного кваліфікаційного екзамену; відпрацювання вимог навчальної програми й репертуару; проведення науково-педагогічного експерименту на предметній цикловій комісії; узагальнення підходів до вироблення єдиних вимог до викладачів і критеріїв оцінки знань, умінь і навичок студентів у володінні музичним інструментом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акимов Ю. Некоторые проблемы теории исполнительства на баяне / Юрий Тимофеевич Акимов. – М. : Сов. комп., 1980. – 110 с.
2. Баренбойм Л. На уроках Антона Рубинштейна / Лев Аронович Баренбойм. – М. : Музыка, 1969. – 100 с.
3. Давидов М. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста / М. А. Давидов. – К. : Музична Україна, 1997. – 240 с.
4. Ройзман Л. Спрашивают педагоги-практики / Леонид Исаакович Ройзман. – М. : Музиздат, 1963. – 128 с.
5. Ушинський К. Вибрані педагогічні твори : у 2-х т. / Костянтин Дмитрович Ушинський. – К. : Рад. школа, 1983. – С. 87.
6. Фейгин М. Индивидуальность ученика и искусство педагога / Моисей Эммануилович Фейгин. – М. : Музыка, 1975. – 408 с.
7. Фіцула М. Контроль за навчально-пізнавальною діяльністю / Михайло Миколайович Фіцула. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 544 с.